

naš narod, ves, kakor je. V živi podobi njegove zgodovine od 1894—1905. Ne morem! Za tako delo imam moči več kot preveč, toda časa nimam. Treba je namreč čisto živalskega življenja in to stane! Eno samo leto, eno samo leto brez teh grdih skrbi, ki jih nisem jaz kriv, ki jih skrivam, pa jih do konca ne morem skriti! Zdaj ne vem, kam sem zašel. Vaše pismo me je tako razburilo, da nisem vedel, kaj bi. Zaradi tistih par kron sem zašel v sramotno blamažo. Vi, ki imate pamet, ste si morali vendar misliti, da bi Vam brez absolutno nujnega vzroka ne bil pisal. Pa bodi! Navsezadnje bo veljalo za vsakega slovenskega umetnika tisto, kar je rekel Costa za Fr. Levstika: »Krepieren soll der Hund!« Tako je! —

Z odličnim spoštovanjem

Ivan Cankar

4

Velecenjeni gospod doktor!

Ne zamerite mi, prosim, da odgovorim tako pozno. Ali stvar je taka — in žalostna je — da rajši napišem novelo kot pismo.

V odgovor na Vaše opazke najpoprej in v poglavitnem tole:

Zavedam se v vrhani meri, da jo glede gramatike včasih korenito polomim. Rajni Levec, moj izvrstni učitelj, me je tekom treh let samo enkrat izprašal iz slovnice in tako nikoli več. Rekel je, da je dovolj, če študent dobro govori in piše in v maturitetno spričevalo mi je napisal: »vorzüglich, bei besonders hervorragender Leistung«.

Za slovnico se res nisem zanimal nikdar v svojem življenju. Kadar pišem mi je edina skrb, da jasno povem, kar

mislim, in pa, da natanko do najtišje nijanse čuti z mano tisti, za kogar pišem. Tako se zgodi, da včasih *vedoma* zagrešim nepravilno slovniško obliko. Kajti, če mi je treba kdaj izbirati med slovniško čednostjo na eni strani ter med jasnostjo in lepoto sloga na drugi, se odločim takoj za slovniško nepravilnost.

Še druge važne stvari so, ki bi jih po pravici moral na široko razpresti. N. pr. 1. Ritem v slogu je važnejši od slovnice. 2. Ritem je odvisen od vsebine. 3. Beseda je odvisna od ritma. 4. Treba je čistega soglasja med samoglasniki in soglasniki.

Takih pravil je še veliko število; človek jih nosi sam v sebi, zapisana niso nikjer.

Treba je, kakor Vam je znano, brati vsako stvar *naglás*. In tedaj sodi o jeziku edino poklicani sodnik: *uhó*.

Oprostite mi, velecenjeni gospod doktor, da sem Vam odgovoril kar tako nasplošno. Upam, da boste razumeli moje stališče, dasi ga najbrž ne boste odobraval.

Z odličnim spoštovanjem

Vas pozdravlja

Ljubljana,

29. marca 1918.

Ivan Cankar

KRČMAR ELIJA

I

1 Na hrib je stopil tujec. Črn plašč, do vratu zapet, mu je segal do gležnjev; gologlav je bil, roke je imel sklenjene na hrbtu, glavo nagnjeno; tako je gledal v dolino z zlohotnim, lakomnim očesom, njegov obraz je bil kakor od sivega kamna.

2 Dolina je bila lepa, da ne lepše na svetu, kakor da jo je bil Bog ustvaril za dom in radost svojim najljubšim otrokom. Na obeh straneh so jo zložni hribi čuvali viharjev; na prisojnih rebrih so se razprostirali vinogradi, na osojnih pa so se vzpenjali sočni pašniki visoko v planine. Dolina sama pa je bila velik vrt sredi polja. Iznad vrta se je razgledaval beli zvonik farne cerkve po tej nebeški krasoti, na zemljo postavljeni.

3 Tujec je gledal in je štel; štel je domove, ki so se veselili in bahati yrstili ob cesti; bele hiše, rdeče strehe, za hišo vrt, za vrtom polje; pisano bogastvo, kamor se je ozrl. Zasvetile so se mu oči, ustna so se mu nasmehnila zadovoljno in poželjivo.

4 Večerna zarja je ugašala za prisojnim hribom, tiha senca od neba se je spustila na njive in vrtove. Tedaj se je oglasila pesem iz doline, zmerom glasnejša je bila in zmerom veselejša, vriskala je razposajeno in nebrzdano, kolikor bolj je bledela večerna zarja.

5 Tujec se je nasmehnil; ko je zaslišal veselo pesem. Razkrečil je dolge prste ter je prešteval domove, kakor vesten rubežnik.

6 »Tam so Kovačevi — bogata hiša, poln hlev; da ste mi pozdravljeni, Kovačevi! Tam kraj župnišča so Martinovi —

tudi ta vreča je polna do vrha. In tam pod gričem je belo gnezdo Potnikovih, belo gnezdece v zelenem vrtu — skomine stresajo človeka ... Od srca pozdravljeni vsi!«

7 Prešteval je, meril z očmi, sodil v mislih, njegov obraz pa je bil zmerom bolj sladak in priljuden. Ko je zatonila zarja, je stopil s hriba, a takrat se je spustila dolga črna senca preko doline od kraja do kraja ter jo presekala kakor na dvoje ...

Faro osojniško je bil Bog obsul z vsemi svojimi blagoslovi, ali župnik je zmerjal po pravici, da farani take milosti nikakor niso vredni in da so je bili deležni le zategadelj, ker bi bili drugače vsled svoje lenobe in malobrižnosti že zdavnaj pocepali vsi do zadnjega z ženami in otroci. Farani pa so mu odgovarjali: »Za silo že imamo, kaj bi se še nadalje upirali in pehali!«

Take besede niso vzrastle na njivi zadovoljnosti, temveč na gnoju lenobe. Kajti zadovoljni niso bili osojniški farani, temveč so godrnjali in vzdihovali kakor sami lačni popotniki. Hudega jim ni bilo, kruha in vina so imeli dovolj, ampak rekli so, da je bilo nekoč vse boljše in da bo posihdob še zmerom hujše, dokler ne zaloti uboge doline vesoljna revščina in lakot. Ko je še kralj Matjaž kraljeval, je kmet komaj pljunil na polje, pa je vzknila pšenica; komaj se je postrani ozrl na vinograd, pa je zorelo grozdje. To so bili časi, da je bil človek lahko po pravici vesel. Zdaj pa se poti in ubija, pa ni nič ne na tem koncu, ne na onem. Izpije kozarec vina, komaj si ustna obližne, že vest zavpije: »Nehaj! Ne kliči biriča in rubežnika!«

Faran je tožil in tarnal, ob tem pa je čisto pozabil, da je bil izpraznil že troje vrhanskih bokalov, še preden se je znočilo. In ko je to zagledal, je naročil še bokal ter je rekel:

»Osojničan ni živina, da bi le garal in garal; če si ga drugi privoščijo, si ga bo še on, pa mir besedil.«

Vino mu je seglo v glavo in srce, naveličal se je vzdihovanja in tarnanja ter je vriskal, da se je razlegalo do hriba...

Župnik, ki se je od zdavne svoje mladosti trudil, da bi spravil pohujšano čredo osojniško na pravo pot, je ob lepih večerih slonel ob oknu ter se oziral po fari z bridkostnim očesom. Beli lasje so mu v vetru frfotali kraj čela; zdelo se mu je, da ga pozdravljajo hribi, v senco toneči, ter da mu voščijo lahko noč; in zdelo se mu je tudi, da mu prijazno mežikajo bele hiše izza vrtov ter da mu prigovarjajo: »Čemu bi se jezil nad nami, o župnik? Grešniki smo res, ali nikoli ne tako zakrknjeni, da bi nas milost več ne dosegla. Pa če se nam bo ob sodnem dnevu prav hudo godilo, bo tvoja molitev naša mogočna priprošnjica.«

Župnik je zavzdihnil.

»Kako bi tožil, kako bi jih sodil? Mati joka nad svojimi otroci grešniki, ali biričem jih ne izdaja. Otroci so, bradati otroci, sivolasi. Greše do zadnje kaplje, pa se čudijo z nedolžnim srcem: Kaj sem storil, da mi nalagaš pokoro?«

Star je bil župnik, oči ga niso več ubogale, pa je videl časih stvari, ki so bile skrite vsem drugim kristjanom.

Slonel je nekoč ob oknu, ko je tonila zarja. Gledal je proti nebu in tedaj je njegovo srce zaihtelo od bridkosti. Od jutranje strani in od večerne so frfotale izza hriba črne ptice; zmerom več jih je bilo, kmalu so zasedile vse nebo, dolina pa se je potopila v črno jezero. Župnik se je pokrižal: »Bog nas varuj vsega hudega.«

Vprašal je zjutraj hlapca: »Kaj si videl sinoči, Jernej?«

»Ali si kaj videl sinoči, Jernej?«

»Kaj da bi videl?« se je začudil hlapec.

Tudi župana je vprašal župnik, ali župan se je zasmel.

»Nisem gledal proti nebu! Krčma je bila polna in prepevali smo veseli.«

Župniku pa je segla žalost v srce.

»Tudi ne bodo videli, kadar se prikaže nad to lepo dolino sam sodni dan. Zakaj krčma bo polna, prepevali bodo in bodo veseli.«

Tisto nedeljo je govoril župnik dolgo pridigo o kesanju in o pokori. Očital je svojim faranom duhovno in posvetno malobrižnost, lenobo, pohajkovanje, napuh, predrzno zaupanje v božjo milost ter še mnogo takih in enakih grehov; nato jim je prerokoval, da je šiba božja tolikanj hujša, kolikor dalj je namočena in da ga ni zvona, ki bi oznanjal uro plačila in kazni; navsezadnje pa jih je tolažil, da ni še odbila polnoč in da je še časa dovolj za izpreobrnjenje in pokoro.

Farani so verno poslušali, v krčmi pa so rekli:

»Star je župnik, siva glava mu kloni do groba. Kdo bi mu zameril žal besedo? Siromak gleda, kar mu kažejo slepe oči, na nebu vidi črne prikazni, ali nas živih ljudi ne vidi. Siromak posluša, kar mu razodeva gluho uho, sliši stokanje hrastov na hribu, naših pesmi ne sliši. Bog mu daj veselih sanj, mi pa pijmo na njegovo zdravje.«

Pili so ter so pozabili na pridigo in na pokoro.

Še drugo nedeljo je stopil župnik na leco in je razložil faranom svoje čudne sanje. Tako je rekel:

»Sanje so bile, ali tudi je bila misel od Boga poslana. Skozi okno sem gledal, pa sem videl tam v dolini dvoje ljudi. Vsaki izmed obeh je nosil težko butaro na hrbtu. Eden je stopal, stopal, stopal, ali stopil ni nikamor, zakaj njegova noga se ni dotaknila zemlje. Pa se je veselil v svojem malobrižnem in nespametnem napuhu ter je rekel: 'Kako je lahka moja noga, kako brhko moje srce! Kaj butara, kaj bridkost in kaj pokora!' Kakor je bila težka

LITERARNO IZOBRAŽENI LJUDJE

Ah, moj Bog! — kjé so tisti časi, tisti krasni primitivni časi, ko so bili nazori in čuti kakor rezani iz enega kosa, ne sestavljeni iz različnih blestečih, raznobarvnih, mikroskopično majhnih delov! Kdor je bil takrat bedak, bil je cel, popoln bedak, brez vsakovrstnih mističnih postranskih pritklin, katere se dandanes pri ljudeh te vrste po nepotrebnem silijo v ospredje ter zmotijo neizkušenega opazovalca, da vidi pred seboj časih vse kaj drugega, kakor celotno, pristno, nepokvarjeno naravo . . . Vsakdo je nosil plakat s seboj, — a ne na hrbtu, pod suknjo, — nosil ga je na čelu, na nosu, v očéh, v svojih besedah, — in pasanti so čitali v razločnih, debelih črkah: »Bedak« . . . Vse človeštvo se je delilo v dve, tri kategorije, natanko označene, s krepkimi, jasnimi potezami omejene, — brez neštevilnih niáns in stópenj, s katerimi je udaril Bog šele nas siromake . . .

»O Alah, ti že veš zakaj!« — Prišlo je nad nas tiho, polagoma, po prstih, kakor tat, ki se plazi po temni veži s sključenim hrbtom, stisnjenimi ustni, na čelo pomaknjenim klobukom in postaja hip za hipom ter se ozira v priprta sosedna vrata, izza katerih se blešči dolga, svetla črta . . . Kakor se bliža pod večér jesensko ne**ó** vedno nižje, vedno temneje, dokler ne izginejo v zoprno sivi, vlažni rjuhi cerkveni stolpi in dimniki tovarn, — takó je padala božja kazen na zemljo enakomerno in počasi, in živa duša se ni zmenila zanjo. Judje so sleparili, profesorji so pulili korenike in se prepirali med seboj, študentje so politizirali, branjevke so srebale kavo, jaz sem pisal podlistke, moj prijatelj Afanazij se je gledal v zrcalo in si gladil podbradek, — skratka, vsi smo živeli kakor po navadi, a božje roke nismo videli nad seboj. In takó se je zgodila nesreča . . .

Človeška natura, in posebno še slovenska, je bila že od nekdanj razbita, raztresena, — to je res! Ali bila je vsaj kolikor toliko pregledna in enakomerno razbita. Kdor se je uglobil v različne črepine v značaju svojega bližnjika, videl je takoj, da mu niso tuje; tu pa tam se mu je zdel morda porcelan nekoliko finejši ali kakšen ornament japonski, medtem ko je zapazil drugod kitajske kite . . . ali to so malenkosti. Povprek so bili vsi značaji enako razbiti in smrdeli so po priliki enako.

V najmlajši generaciji pa se ne spoznam več. In ne samó, da zaostajam za njo; zdi se mi, kakor da drsajo moje noge v preteklost nazaj. Izpred oči mi izginjajo moji prijatelji in vrstniki . . . vsi hité naprej, naprej! Povsod privihane hlače, blatni čevlji, potni obrazi. Celó tebe, Afanazij moj, celó tebe ne poznam več! Na tvojem obrazu so se pojavile črte in črtice, skrivnostne, nerazumljive, nejasne; — ali sladke ali kisle, vrag to vedi! Tvoje oči so nekam nemirne, kakor bi gledale nazaj v dušo in ne v svet; ne obračajo se ne na desno, ne na levo, a tudi ne strmé naravnost; . . . jaz sem uničen, obupan! A da bi videl povsod isto nejasnost, isto zmedenost in raztresenost, iste nove, nerazumljive poglede, gube in kretnje, — to bi bila tolažba mojemu srcu: človek se privadi najčudovitejših stvari in prikazov in sčasoma jih prične razumevati; kdo vé, morda bi prišel naposled v delavnico mogočnih činiteljev, ki so povzročili ta strahoviti preobrat . . . Toda ne! Vsaka najmanjša stvarca se je preobrazila po svoje, v popolnoma samostojni, posebni smeri. Ne upam si ogovoriti več svojega najboljšega znanca; s sklonjeno glavo in trepetajočimi obrvmi pričakujem, kedaj mi zažene v obraz povsem novo, uničujočo frazo; zavijem si robec krog vratú in se splazim po stopnicah navzdol, z drhtečimi koleni in bolnim, težkim srcem, polmrtev, — toda resigniran, kakor dosmrten jetnik v devetnajstem letu svoje

kazni: z bedastim, odrevenelim obrazom in motnimi očmi gleda čez ograjo smradljivega dvorišča v široki, lepi svet; — nebó je jasno, svetlo sinje, tam daleč se spajajo z obzorjem visoke, lahno sive goré, vse potopljene v sončnih žarkih; v dolini se blešči belo mesto z visokimi dimniki in prašnimi cestami... in on gleda in njegovo srce ostane mirno, mrtvo...

Resigniran! — Ali vznemirjati me je pričelo nekaj drugega. Sprva sem čutil to samó nejasno; verjeti nisem hotel prav svojim očém; zdelo se mi je, da se motim, da vidim pred seboj le zračne, varljive prikazni, kakršne človeka tu pa tam srečavajo, kadar blodi po cestah zamišljen in v sanje zatopljen, da se hipoma vzbudi, obstane in zijá v zrak, neumno in preplašeno... Toda ne, ne, ne! Krog mene, spredaj, zadaj in na obeh stranéh, na vsakem oglu in v vsakem kotu, v elegantni kavarni in v predmestni krčmi, povsod se zadevajo óbme in se mi rogajo... Literarno izobraženi ljudjé!...

Jaz se jih ogibljem, kolikor morem; kadar zagledam od daleč megleno postavo z nedoločnimi konturami, ki se zdaj krči, zdaj spet širi in hrepení vedno višje in višje, — tedaj napravim ovinek, če je cesta še takó blatna, in se skrijem v prvo vežo. Toda časih se zgodi, da stopi neznanec kakor nalašč prav v tisto vežo, — in jaz pričakujem nekaj ne navadnega, groznega, kakor Duncanova sinova v usodni noči. In moje pričakovanje propade sramotno, zakaj neznanec me umorí s takó čudovito novico, da sem popolnoma razblinjen, nesvesten...

Takó n. pr. sem sedel zadnjič pri »Sv. Janezu« in pil kozarec istrijanca v najtemnejšem kotu široke, nizke gostilne. Pri vratih je dremal majhen, suh človek, z redkimi, svetlo rdečimi, navzgor štrlečimi lasmi in šilastim, usehlím obrazom; zdelo se mi je površno, da je to sosedni krojač

SIGNOR ANTONIO

Prišel je v Borovje in si postavil ob glavni cesti krasno hišo z balkonom in verando. Lipe je nasadil pred njo in čudovit vrt okoli. In vsak dan so prihajale imenitne kočije in signor Antonio je vzprejemal svoje goste, — elegantno gospôdo s tujimi obrazi in belimi rokami.

Imel je signor Antonio dve lepi hčeri, — podolgastih, bledih lic, velikih ponosnih oči in valovitih las temno kostanjeve barve. Oblečeni sta bili v črno in hodili sta s tistim plemenitaškim korakom, kakor ga more imeti samo Italijanka. Ali te oči, te velike, ponosne oči so gledale mrtvo in dolgočasno, kakor da se spominjajo samó še nejasno nečesa lepega, razkošnega, kar je minilo že pred davnim, davnim časom.

Antonio je bil človek velike, vitke postave; črte njegovega obraza so bile ostre in energične, ustna tenka, gladko obrita brada, nenavadno trda in dolga; v očéh je ležalo nekaj prezirljivega in visokega, a obenem mehkega in prostodušnega; ravno plošnato čelo brez gub je prehajalo v svetlo plešo, na temenu in za senci pa so se vili kodrasti, že nekoliko osiveli lasjé.

Po Borovju so govorili o silnem bogastvu Antonijevem, o njegovi trgovini, razširjeni po vsem svetu.

In vse Borovje je prišlo v veliko zadrego, kakor da se je zgodila povsem navadna, a vendar sitna, naravnost nespodobna stvar, katero človek ne vé, s kakšnim očesom bi jo pogledal . . . Treba je z ljudmi občevati, — kaj mislite?

Pride človek, ki povzdigne lahko že s samo svojo prisotnostjo ves okraj do izvanrednega ugleda, treba se mu je približati, treba ga je negovati in navezati nase, kolikor je mogoče. — A signor Antonio, — njegova dolžnost bi bila,

da se odkrije in pozdravi, kadar stopi v tujo sobo, da se nasmehlja svojim sosedom in živi ž njimi, kakor je to navada. Toda na vso nesrečo se on te svoje dolžnosti ni zavedal. Nikogar se ni ogibal, — a kadar je prišel slučajno v družbo, leglo je v zrak nekaj ledenega in konvencionalnega. Vsa komur se je zdelo, da mu je neznana sila sklonila vrat in položila na obraz ponižno, molčečo, vljudno se smehljajočo krinko; Antonio je sedel za trenotek med njimi, lahko in elegantno, s svojim mirnim, aristokratičnim obrazom; a ko se je poslovil s sočutnim smehljajem na ustnih, spogledala se je vsa družba in molčala . . . Takó se je zgodilo na plesu, ki ga je bila priredila borovška čitalnica. Sedeli sta v dvorani obe hčeri gospoda Antonija. Pristav je plesal z Almo, ali njegovo teló je postalo hipoma nerodno in okorno, prišla mu ni na misel niti najmanjša beseda, njegova lica so se podaljšala in oči so gledale začudeno in v zadregi; ko je stopil v drugo sobo in naročil čašo piva, brisal si je potni obraz in stresal z glavo.

»Vrag vedi, — ti ljudje ne spadajo tu sem.«

Par stolov je zaropotalo in ozrli so se vanj od vseh strani; čutili so, da je izgovoril besedo, ki je ležala vsem že davno na jeziku. Dame so šepetale na tihem in si hladile s pahljčami vroče obraze; dacarka pa je izgovorila glasno, da jo je slišalo pol dvorane:

»Nespodobno . . . nesramno . . .«

Kaj da se je zgodilo takó nespodobnega in nesramnega, bi ne vedel nihče natanko povedati, a kljub temu so se strinjali z ogorčeno damo, in notarka, ki je sedela deset korakov od nje, ji je celó pokimala z glavo . . .

Ne dolgo, — in krasna hiša Antonijeva je stala ob cesti pozabljena, kakor ograjena z zidom. V veliki črni kočiji sta se prikazali časih Alma in Vera, z bledimi lici, sanjavimi očmi in v tesno zapetih, temnih toaletah, — dve začarani

Z A V O Z O M

Francka ni zaspala dolgo v noč. Vse je bilo že tiho, nič se ni zgenilo v temi in skoro jo je bilo strah. Samo porredkoma je segel rezek glas iz noči — zaukal je fant na vasi, zapel je pesem, šel je zmerom dalje po klancu navzdol in pesem je umolknila, potopila se je v noč. Zalajal je pes pri štacunarju — začul je bil bogvekaj, šuštenje kostanja v bližini, praskanje miši v prodajalnici, fantovo pesem iz daljave, in vzdignil je glavo ter zavil z zategnjenim, cvilečim glasom, zacvilil še enkrat že v poluspanju in legel na plahto in zadremal . . .

Odeta je bila Francka samo z rjuho, pa ji je bilo vroče in pot ji je tekel od čela dol po licih in je močil blazino. V sobi je bilo temà in vzduh je bil težak in vroč; zdelo se ji je, da bi se izhladilo, če bi odgrnila zeleno zagrinjalo pred oknom in bi zasijala mehka svetloba ponočnega neba. Iz teme je prihajalo enakomerno, trudno sopenje matere in sestre, ki sta spali na postelji in tiktakanje velike stenske ure se je časih hipoma oglasilo, udušilo z brenčočim zvokom vse druge glasove ter se nato zopet izgubilo, kakor da bi se bila ura ustavila.

Zadremala je že skoro, ali zgodilo se ji je, kakor da bi polagoma drsala navzdol, kakor da bi se skrinja nagibala, nagibala . . . in prestrašila se je in se je prebudila. Prihajale so ji na misel vesele in čudne reči, motalo se je okoli skrinje vse polno lepih spominov in vse polno lepega pričakovanja — kakor živi obrazi, smehljajoči, ljudje prijazni in nedeljsko oblečeni.

Poslušala je, kako sta sopli naporno mati in sestra in nekaj ji je zatrepetal v srcu, čutila je, da ljubi premalo mater in sestro in da je to greh. Spali sta mirno, lepo božje spanje, oči zatisnjene, ustnice malo odprte, lica vroča — in ko bi bila luč, bi Francka vstala in bi stopila po prstih k postelji in bi se sklonila nad njima in solze bi ji prišle v oči.

Solze so ji prišle v oči in zazdihnila je globoko ... Časih, kadar jo je mati tepla in kadar je zakričala nad njo, ker je bila trudna in je sedla na skrinjo, bi zavpila in zajokala od žalosti. Udarila bi sestro, ker je bila rdeča in sita in je posedala ves dan in je tožila Francko pri materi. Udarila bi jo in bi jo pehnila, da bi se zadela z glavo ob prag ... Ali zdaj, v tej tihi noči bi vstala in bi stopila k postelji in bi prosila odpuščanja mater in sestro. Ljubeznive in vesele besede, izrečene bogvekdaj, so ji prišle na misel; materin obraz, ves prijazen in mehak, kakor je bil bogvekdaj, je stopil zdaj prednjo in Francki se je srce stisnilo od ljubezni.

Drugače je zvečer jokala na tihem in je zaspala v ihtenju. Posebno v nedeljo, ker jo je bilo sram, da je imela staro obleko, narejeno iz materinega krila, zamazano, zakrpano, tako da so se ji smejali. Šla je k zgodnji maši, hitro je hodila, s povešeno glavo, v roki velik molitvenik, ki je bil tudi že ves obdrgnjen. Mati in Nežka pa sta šli dopoldne k veliki maši na Breg, v lepo farno cerkev uro daleč od vasi. In Nežka je imela rdečerožasto krilo in novo ruto na glavi in v roki molitvenik z belimi koščenimi platnicami. Molitvenik je bil Franckin, dobila ga je bila od gospoda, ker je znala moliti, ali Nežka ga je jemala k maši. Nežka je bila majhna in debela in rdeča in je zmerom jokala, in mati ji je dajala sladkih reči; poznalo se ji je okoli ustnic, kadar je prišla opoldne od maše, ko je bila Francka že vsa

Za križem, Ivan Cankar, 1909, ob volitvah 1907

Gospod je s trpljenjem svojim svet odrešil. Tako se je izpolnil ukaz, ki je bil od vekomaj.

BR { Preko gore trpljenja drži cesta v večno radost, preko gore smrti drži cesta v življenje. Visoko do neba se je vzdignilo znamenje in vse trudne oči so zastrmele nanj. Ura bridkosti je bila ura spoznanja. Teman je stal križ na Golgoti, kajti za njim je plamenela vsa daljava v zarji paradiža.

NS { Upajte, koprneče oči! Ne kapljica plemenite krvi, iz čistega srca izlite, ni kanila brez koristi. Korak, pod križem trepetajoč, je namerjen veselju naproti.

Pride ura, ko bodo pogledale proti nebu zakrvavele oči, ko bo vzkriknilo srce od prevelike bolesti.

„Elohi, Elohi, lama sabaktani!“

Takrat se bo dopolnil čas in duri se bodo odprle!

*

NS { Gospodov dan je bil; puhtelo je iz razoranih njiv, črešnje so cvetele na vrtu in breskve v vinogradu. Na cesti se je prikazal tujec, bos in gologlav; oblečen je bil v rdečo haljo, ki mu je segala do nog; rokavi so bili tako široki, da se je razgalila roka do ramen, kadar je ukazoval oblakom. Svetli lasje so mu padali na rame, nebeška glorijska solnce; v tla je bil uprt njegov pogled.

Prišel mu je nasproti otrok, mladoleten, v cunjice oblečen; na glavi je imel butaro drv in je jokal.

„Kam, otrok, in čemu jokaš?“

IN { „Truden sem in lačen!“ je rekel otrok.

Tujec se je nagnil k njemu in ga je pobožal po licu.

„Odloži to butaro in pojdi z menoj!“

Otrok je zvrnil butaro na cesto, prijel je tujca za roko in je šel z njim. Njegov drobn obraz se ni smejal prej nikoli, zdaj se je smejal; njegove plahe oči se niso svetile prej nikoli, zdaj so se svetile.

NS { In se je ozrl tujec po polju, bogato cvetočem, in je vprašal otroka.

„Čegavo je to polje?“

„Gospodovo.“

„Kdo ga orje, kdo seje tam in kdo žanje?“

„Mi orjemo in sejemo, gospod žanje, zakaj njegovo je polje!“

Ozrl se je tujec z dolgim, tihim pogledom po vsem polju, bogato cvetočem; na desno stran se je ozrl in na levo; v njegovem pogledu pa je bila bridkost; in kakor se je ozrl, so usehnile vse bilke in zemlja je bila suha in nerodovitna.

In sta šla dalje.

Prišla jima je nasproti dolga vrsta ljudi; cule so imeli v rokah in so gledali v tla. Globoko so bili upognjeni, do pasu oprášeni. Moški in ženske, starci in otroci. Tudi otroci so bili tihi in so gledali v tla.

„Kam, ljudje božji?“ je vprašal tujec.

Σ Niso ustavili koraka, niso vzdignili glave; in vsi so zapeli žalostno romarsko pesem.

IN Σ „V Ameriko, v obljubljeni deželo, kruha iskat in zemlje in domovine!“

Tujec se je ozrl nanje, pogledal je vse po vrsti; in kakor so občutili njegov pogled, so se jim nenadoma zjasnili obrazi, ki niso bili prej nikoli jasni in veseli.

„Odložite cule in pojdite z menoj!“ je rekel tujec.

In takoj so vsi zvrnili cule na cesto in so šli za njim.

Prišli so v vas, tako temno in žalostno, kakor da jo je bil Bog sam zapustil. Lesene bajte, s slamo krite, so visele ob klancih, strmele na procesijo s trudnimi očmi. Na pragih so stali ljudje, tihi in upognjeni; črni molki so rožljali med koščenimi prsti.

„Polje ne rodi kruha, pa bodi kamen naš delež in molitev!“

„Odložite molke!“ je rekel tujec. „Tudi svete podobe obrnite in žegnančke izpraznite in pojdite z menoj!“

Ljudje so vrgli molke na cesto, obrnili so v zid svete podobe, izpraznili so žegnančke in so šli za njim.

Dolga procesija je bila, dolgo so romali. Pa so prišli do velike črne hiše s črnimi okni; kladiva so pela, bobnela so železna kolesa; črn dim se je vil proti nebu; ni se dovol, vračal se je k zemlji, kakor Kajnova daritev.

„Kdo domuje v tej hiši?“ je vprašal tujec.

In so mu odgovorili.

„Tisti domujejo v tej hiši, ki nimajo ne doma, ne zemlje, ne domovine. Njih delo domuje tam — sami domujejo v bridkosti!“

Pogledal je tujec in hiša je vztrepetala. Odprla so se ogromna vrata; in prišli so iz temne veže in od vseh steza in potov in kolovozov; trudni so bili in črni in žalostni; ko pa jih je osvetlil njegov pogled, so se nenadoma vzravнали, radost je zardela v njih obrazih, prijeli so se za roke in so šli za njim.

„Kam?“ so vprašala usta.

Srce je slutilo, kam.

Tujec je šel pred njimi v dolgi rdeči halji, njegovi svetli lasje so vihrali v vetru.

Šli so in so prišli v kraj, ki ga Bog ni blagoslovil. Kakor v grob je bil pogreznjen; od vseh strani so strmele v grob visoke črne skale.

„Čegav je ta kraj?“ je vprašal tujec.

„Gospodov!“ je odgovoril otrok.

Ozrl se je tujec; na levo je pogledal z žalostnimi očmi in na desno; in tedaj so se nenadoma odprle koče, plaho skrite pod skalami. In iz koč so prišli ljudje, upognjeni in trudni; sila jih je bilo, počrnela je dolina.

„Odkod, ljudje božji?“ je vprašal tujec.

„Izpod zemlje!“ so odgovorili. „Črno zlato kopljemo pod zemljo; črno zlato za gospoda, črn kamen zase!“

Tujec jih je pogledal, nagnil je glavo in šli so za njim; lahek je bil njih korak, kakor nikoli poprej; oči so gorele — v zmagoslavju že, nič več v koprnenju.

Šli so in dolga je bila procesija. Vila se je s hriba v hrib, iz doline v dolino. Pod senco te črne procesije, pod senco rdeče halje in svetlih vihrajočih las so čudežno umirala polja, veneli so travniki; doline so se vzdigale, padali so hribi. Bogastvo, iz prokletstva vzkliko, se je vračalo v prokletstvo.

V klanec so šli, zmirom višje; vsa pokrajina je bila pod njimi, jasno razgrnjena kakor na dlani. Pred njimi se je svetila dolga rdeča halja, svetli lasje so goreli v solncu.

„Kam?“

Tujec ni odgovoril.

Obzorje je vse vzplamenelo, kakor pred tretjo uro nad Golgato; vzplamenel je na nebu križ, ki je segal s silnima rokama od izhoda do zahoda.

Tujec pa je stopil na hrib, nagnil je glavo in je zakril obraz; zakaj velika je bila bridkost v njegovem srcu.

„Ne ozrite se v prokletstvo in trohnobo, vsi vi tisoči in milijoni, ki ste koprneli z menoj! Vsi vi ponižani in užaljeni, vsi vi zaslužnjeni in obremenjeni — zdaj, ko je naš dan, pojte hozana in aleluja! Iz bičanja in iz križanja, iz sramote in trpljenja je vžasel naš dan, do nebes se je povzdignil naš križ — pojte mu hozana in aleluja!“

Šel je pred njimi, visok in lep, v dolgi rdeči halji, in vsi so šli za njim, vsi ponižani in razžaljeni, vsi zaslužnjeni in obremenjeni.

Šli so v svetel dan, ko se je zgrnila globoko za njimi nad Sodomo strašna noč; sodbe noč in obsodbe.

Šli so za njim v zmagoslavje in radost; tisti ponižani in teptani so šli za njim, ki jim je rekel:

Božje kraljestvo je v vas!

Prepis v krčmi v slovenski makedon, 49.51

e) ZD 21, 160-169:

V soboto pod večer so sedeli v krčmi močilniški **velikaši**, kako so tam sedeli vsak večer do svete polnoči. Prijaznost je bila med njimi. Sprli se niso nikoli do hudega, niti ob taroku ne.

Takrat ga je prekinil kratkovidni notar in je kazal s prstom po zraku.

»Glejte, glejte ... **komar**!«

Davkar se je zasmel.

»Ti pa **komar**! Kaj ne ločiš **muhe** od **komarja**?«

Notar je bil užaljen, zato ker je skrival in tajil svojo kratkovidnost.

»**Muha**!« Koliko pa si ga že zvrnil nocoj?« Še malo, pa boš videl **slona**!«

»Kolikor sem ga zvrnil, ga bom plačal sam!« je rezko in na kratko odgovoril davkar! /.../

»Ne **komar**, ne **muha** – **brencelj** je!« /.../

»Poglejmo, kaj da je, potipljimo!«

Skočili so vsi, kakor so bili rejeni. /.../

»Pa vendarle je bil **brencelj** ... kako bi drugače tako brenčalo?«

»Kaj **komar** ne brenči?« /.../

Spogledali so se vsi **velikaši**. V očeh ni bila več sama neprijaznost, temveč bilo je očitno, vroče, zlobno sovraštvo, ki ni imelo samo enega cilja, temveč je pljuvalo na vse strani, vsem in vsakemu v obraz. Razgalilo se je, kar je bilo zapeto do vratu – gobava telesa, brezsramna, pohotna ustna, lakomne, ubijajoče oči. Za trenutek so vsi molčali. Tedaj pa se je oglasilo iz vseh ust, kakor en sam krik – hreščeč, hripav, komaj še človeški. /.../

Nato pa se je zgodilo nekaj tako čudnega in neverjetnega, da je težko napisati. Nadučitelj, sladkooki, belolični, najmirnejši med vsemi, je pograbil steklenico ter jo zalučal z vso silo proti dacarju, zadel pa je notarja naravnost v obraz, da se je takoj prikazala pod očesom črna kri. To je bilo znamenje za vseobči **tepež**. /.../

Ta grozota se je vršila v soboto zvečer, vse do svete polnoči.

Drugi dan, v nedeljo, je stal nadučitelj na trgu pred pošto. /.../

Zvečer pa so sedeli v krčmi in nadučitelj je povzdignil svoj glas in rekel:

»Bratje, **radost** je živeti na svetu, če živi človek, kakor mi živimo! ... V naših srcih je **ljubezen**, zato so čista in zadovoljna ta naša srca, zato so zdrava naša lica, so zadovoljne naše oči. Še za naprej...«

Celotni smisel besedila ustreza pomenu frazema delati iz muhe slona = močno pretiravati, nepomembno malenkost stopnjevati do odločilne pomembnosti.

Stepli so se zaradi malenkosti, nepomembnosti – ali je komar, muha ali brencelj.

Erika Kržišnik

- Frazelogija v moderni: magistrska naloga, 1988
- Tipologija frazeoloških prenovitev v Cankarjevih proznih besedilih, 1990, SR